RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925. Andra kammaren. Nr 35.

Tisdagen den 19 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 12 och den 13 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 232, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, m. m.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 21 och utlåtande nr 22, statsutskottets utlåtanden nr 89—105, bevillningsutskottets betänkanden nr 41 och 42, bankoutskottets utlåtanden nr 48 och 49, första lagutskottets utlåtanden nr 30, 31, 33 och 34, andra lagutskottets utlåtande nr 30, jordbruksutskottets utlåtande nr 67, andra särskilda utskottets utlåtanden nr 1—4, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 4.

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet.

Till behandling upptogs nu andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i och för upphörande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.

I anslutning till vad herr *Engberg* föreslagit i en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott remitterad motion, nr 270, hemställde utskottet, att andra kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om vilka ändringar i gällande bestämmelser, som borde vidtagas, för att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet skulle kunna upphöra, och för att de med detta ämbete för närvarande förenade åligganden skulle kunna på ändamålsenligaste sätt bliva fullgjorda, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Lindmark*, *Holmdahl*, *Gardell* i Gans och *Andrén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet. (Forts.)

Herr **Wagnsson:** Innan realdiskussionen i denna fråga tar sin början, ber jag, herr talman, att få rätta en inadvertens i utskottsutlåtandet. På sidan 5 uppges nämligen, att konsistorierna och lärarråden vid rikets universitet och högskolor, enhälligt eller med stor majoritet, uttalat sig såväl för självskrivenhetens avskaffande som för den i motionerna föreslagna utredningen. Det sista är emellertid, som framgår av de vid utlåtandet fogade bilagorna, inte riktigt. Av ifrågavarande myndigheter har endast en, nämligen Karolinska institutets lärarekollegium, uttalat sig för den ifrågavarande utredningen. Jag tillåter mig därför hemställa, att i utskottsutlåtandet orden »såväl som för den i motionen föreslagna utredningen» må utgå.

Herr **Andrén:** Herr talman, mina damer och herrar! Såsom en av reservanterna till föreliggande utlåtande skall jag be att få säga några ord i denna sak. Jag skall inte besvära kammaren med någon utförligare redogörelse för denna frågas historia. Vi veta alla, att det funnits en tid, då kyrkan var universitetens och vetenskapens bästa och säkraste stöd. Alltifrån början var också ärkebiskopen i Uppsala med den naturliga självskrivenhetens rätt universitets kansler. Efter halvtannat århundrade trädde visserligen en statens representant in på den plats, som förut innehafts av kyrkans primas, men samtidigt blir denna senare universitetets prokansler. Även denna organisation var ett naturligt uttryck för de faktiskt föreliggande förhållandena, för de dubbla intressen, statens och kyrkans, som alltifrån 1600-talets början varit ett stöd för vårt lands vetenskapliga utveckling, för att sedan i sin tur hämta kraft och stöd från universiteten. I 300 år har nu denna organisation bestått, och bestått provet. Uppgiften har ingalunda varit lätt. Det har gällt att stödja och gagna den vetenskapliga utvecklingen, utan att öva något tryck på och utan att störa universitetens egen fria utveckling. Men uppgiften har i stort sett lyckats. Kanslersämbetena ha varit ett värdefullt skydd för universiteten gent emot en stundom hotande byråkratisk översvämning. De ha varit den mur, bakom vilken den akademiska självstyrelsen fritt har kunnat utveckla sig.

Samtidigt som kyrkans makt och inflytande har försvagats, har emellertid också prokanslersämbetet förlorat åtskilligt i betydelse. Vetenskapen har blivit en självständig, en emanciperad kulturfaktor, och under senare tid har helt visst dess makt över kyrkan varit större än kyrkans makt över vetenskapen och över universiteten. En viss spänning har märkts mellan de båda kulturfaktorerna, och denna spänning har helt naturligt dikterat en viss försiktighet och återhållsamhet från prokanslersämbetets sida. Härtill kommer emellertid, att självskrivenhet i våra dagar inte är en källa till styrka, utan till svaghet, inte är en garant för makt, utan för vanmakt. Redan 1908 avskaffades också prokanslersämbetets befogenhet i befordringsfrågor. När prokanslersämbetet numera utövar någon dylik befogenhet, så sker det inte på grund av självskrivenhet, utan på grund av förordnande från Kungl. Maj:t. Det heter nämligen i universitetsstatuternas § 11: »Då kanslersämbetet är ledigt eller kanslern anmäler sig för någon tid vara förhindrad att bestrida ämbetet, förordnar Kungl. Maj:t hur med ämbetets utövning under tiden skall förhållas.» Det står alltså Kungl. Maj:t fritt att förordna någon annan än prokanslern till ställföreträdande kansler vid förfall för den ordinarie universitetskanslern. Prokanslers nuvarande befogenheter äro alltså synnerligen begränsade. Han har rätt att bevilja kortare förordnanden, han har också rätt att bevilja kortare tjänstledigheter. Tror man nu verkligen, att ett obehörigt kyrkligt inflytande skall kunna göra sig gällande i frågor av detta slag? Eller anser man, att en biskop eller en ärkebiskop inte skulle vara kompetent att avgöra frågor av denna betydelse, sedan de akademiska myndigheterna ha

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet. (Forts.)

yttrat sig däröver? Bestämmelserna i universitetsstatuternas paragrafer 13—15, som medgiva kanslererna viss rätt till kontroll och initiativ, äro numera döda bokstäver. De utnyttjas aldrig av prokanslern; däremot har det hänt, att de utnyttjas av dem som velat komma prokanslersämbetet till livs.

Utvecklingslinjen ligger sålunda mycket klar. Från att ha varit en av stödjepelarna i hela vår akademiska organisation har prokanslersämbetet numera blivit blott ett historiskt ornament, ett ornament, som nationer med mindre historia och starkare historiskt sinne än vårt folk skulle avundas oss, ett ornament, som har sin betydelse därför att det stängt vägen för dem, som velat byråkratisera vår akademiska organisation.

Vi stå här tydligen inför en ganska liten fråga. Det ämbete det gäller är litet, och den stadga det gäller kan ändras efter behag av Kungl. Maj:t i förordningsväg. Men vilka överord ha inte fällts i denna sak! Motionärerna 1918 och 1922, vilka visserligen voro olika personer men som talade med samma tunga, förklarade t. ex., att i ämbetet förelåg ett hot mot den fria forskningen. Och en talare i denna kammare kunde 1922 tala om »det klerikala förmynderskapet över den svenska kulturen». Jag kan för min del häri inte se något annat än verklighetsfrämmande försök att fabricera en falsk stämning av kulturkamp i denna lilla fråga.

Men striden gäller inte bara en liten fråga utan större räckvidd och utan ekonomiska konsekvenser; den gäller också en i sak avgjord fråga. Självskrivenheten är i själva verket underminerad på universitetens eget fria initiativ. Personligen är jag ingen entusiast för denna reform, men jag har så mycket respekt för den akademiska självstyrelsen, att jag anser, att när universiteten ha uttalat sig till förmån för självskrivenhetens upphävande, så skall detta önskemål förverkligas. I denna fråga, i denna enskilda fråga, tror jag också att vi kunde ha ett nästan obegränsat förtroende till Konungens nuvarande rådgivare och till deras vilja och förmåga att på denna punkt realisera universitetens önskemål. Några åtgärder från riksdagens sida i denna sak finner jag fullkomligt överflödiga.

Till sist några ord om frågans senaste historia. Efter biskop Billings frånfälle tillsattes av större akademiska konsistoriet i Lund en kommitté, med prof. Thyrén som ordförande och fem professorer vid därvarande universitet som bisittare. Denna kommitté framlade en ovanligt fullständig och ovanligt klar utredning och formulerade ett förslag till ändring av universitetsstatuternas § 12, ett förslag, enligt vilket den biskopliga självskrivenheten skulle upphöra och prokansler utses genom val. Detta förslag samlade en mycket stor majoritet i Lunds större akademiska konsistorium, och genom rektorsämbetets försorg avgavs det i underdånig skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om nådigt bifall. Förslaget remitterades till det större akademiska konsistoriet i Uppsala, och samlade även där en mycket stor majoritet. Båda de universitet, som ha ett lokalt prokansleriat, ha sålunda med en alldeles sällsynt samstämmighet uttalat sig till förmån för denna begränsade reform. Som universitetskanslern förklarar, är det också tydligt, att det med motionen avsedda reala syftet kommer att ernås.

För andra kammarens vidkommande aktualiserades denna fråga i år genom motionen nr 270, avgiven i denna kammare av herr Engberg. I denna motion begärdes, att andra kammaren »måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl Maj:t täcktes låta verkställa utredning om vilka ändringar i gällande bestämmelser, som böra vidtagas, för att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet må upphöra, och för att de med detta ämbete för närvarande förenade åligganden må på lämpligaste och ändamålsenligaste sätt bliva fullgjorda, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må kunna föranleda.»

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet. (Forts.)

Sedan detta yrkande gjordes, ha händelserna i själva verket gått motionen förbi. Den utredning, som i motionen begäres, är redan verkställd, och den har lett till ett resultat, som accepterar motionens huvudtanke, självskrivenhetens upphörande. Det är naturligt, att de akademiska myndigheterna under sådana förhållanden inte ha tagit det i motionen framställda kravet på en utredning så synnerligen seriöst. Av de tre akademiska myndigheter, som yttrat sig i frågan, har endast Karolinska institutet uttalat sig till förmån för en förnyad utredning. Det större akademiska konsistoriet i Uppsala har däremot bestämt avstyrkt anordnandet av en dylik utredning, och till detta uttalande ansluter sig också kanslern för rikets universitet. Den uppgift, som utskottsmajoriteten i sitt utlåtande kommer med, enligt vilken konsistorierna och lärareråden vid rikets universitet och högskolor enhälligt eller med stor majoritet uttalat sig till förmån för den i motionen föreslagna utredningen, är sålunda fullständigt gripen ur luften. Det var också med tillfredsställelse jag hörde, att utskottets högt värderade ordförande föreslog, att denna passus i utlåtandet skulle tagas tillbaka. Jag tror emellertid, att utskottets ordförande gjorde sig skyldig till en något förskönande karakteristik av den felaktighet, som kommit till synes i utlåtandet, när utskottets ordförande kallade denna felaktighet endast en inadvertens. Det är tydligt att motionens egentliga krav, utredningskravet, icke vunnit de akademiska myndigheternas tillstyrkan och bifall.

Till sist skulle jag vilja ytterligare understryka en av de synpunkter, som framföras i reservanternas förslag till utskottets utlåtande. Under en tid då statsmakterna av ekonomiska skäl så långt det är möjligt försöka att begränsa det statliga utredningsarbetet, under en sådan tid förefaller det oss reservanter synnerligen obefogat och synnerligen olämpligt att föranstalta en utredning i en fråga, som redan är behörigen utredd och som dessutom lett till ett förslag, som står i överensstämmelse med motionärens intentioner och som vunnit en alldeles sällsynt anslutning från universitetens sida.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr **Wagnsson:** Herr talman! Sedan denna fråga sist behandlades, har man också på konservativt håll övergivit de förskansningar man tidigare intagit. Såvitt jag fattade den föregående ärade talaren rätt, så har han här godtagit motionärens krav på avskaffande av den biskopliga självskrivenheten beträffande prokanslersämbetet. Jag konstaterar detta med största tillfredsställelse.

Man har i stället numera försökt att skaffa sig nya förskansningar genom att skjuta fram rent formella synpunkter på frågan. Den föregående talaren sökte nämligen göra gällande, att en utredning här skulle vara överflödig av den grund att redan från kanslersämbetets sida ställts i utsikt, att en sådan utredning genom kanslersämbetet skulle föranstaltas. Jag fäster emellertid därvid kammarledamöternas uppmärksamhet på det faktum, att den motion som här behandlas var framkommen, innan något som helst initiativ i denna riktning hade tagits från kanslersämbetets sida. Det skulle då, synes det mig, vara en ganska egendomlig taktik, om man, sedan en riksdagsmotion blivit väckt och ett ämbete föranstaltat om utredning i samma fråga, om man då från riksdagens sida skulle avstå från att ingå på prövning av den fråga man fått sig förelagd.

Det är dessutom en fullkomligt oriktig framställning av den föregående ärade talaren, då han här sökte göra gällande, att det väsentliga i den motion som här behandlas är kravet på en utredning angående självskrivenhetens avskaffande. Ett också ganska flyktigt studium av herr Engbergs motion bör

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet. (Forts.)

kunna övertyga en var, att det väsentliga i motionen är avskaffandet, av den biskopliga självskrivenheten till prokanslersämbetet och att man hemställt om en utredning endast i syfte att tillmötesgå det krav, som från motståndarnas till reformen sida framkommit vid 1922 års riksdag, då frågan behandlades och då man sökte göra gällande, att frågan icke var tillräckligt utredd. Det synes mig också, som om det finnes vissa anledningar att hålla fast vid kravet på att denna utredning skall komma till stånd. Ty då man granskar de uttalanden, som från de akademiska myndigheternas sida i denna fråga framkommit, så finner man, att där finnes icke någon gemensam linje. De större akademiska konsistorierna i Uppsala och i Lund ha visserligen enats i kravet att ersätta nuvarande prokanslersinstitution med valda lokala prokanslerer. Men redan inom det större akademiska konsistoriet i Lund fanns det delade meningar i denna fråga. De funnos, som där ville göra gällande, att det var lämpligt att ämbetet helt och hållet avskaffades och att dess funktion överflyttades på rektorsämbetet. Lärarråden vid Stockholms och Göteborgs högskolor ha emellertid gått in för en helt annan linje än de akademiska myndigheterna i Uppsala och Lund. Lärarråden i Stockholm och Göteborg anse nämligen det vara önskvärt, att när biskops självskrivenhet till prokanslersämbetet avskaffats i stället införes val av en vice kansler, som skall vara gemensam för hela riket och som skall inneha den funktion som nu vilar på prokanslersämbetet.

Det finns också, om man granskar frågan ur rent formella synpunkter, synes det mig, ganska goda skäl att sluta upp kring det krav, som i motionen framställts, och jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets utlåtande med den ändring varom jag tidigare hemställt.

Herr **Englund:** Herr talman, mina herrar! Då jag deltagit i utskottets behandling av den här frågan och synnerligen intresserat mig för den, har jag djärvts att begära ordet för att yttra några ord.

Herr Andrén yttrade i sitt anförande, att detta spörsmål var en liten fråga. Men om man granskar de papper, som bifogas utskottets utlåtande, så framgår det ganska nogsamt att, om det änskönt är skäl för den uppfattningen, att frågan ur vissa synpunkter är liten, så rymmer den i alla fall en hel del element, som göra den i vissa avseenden till en stor fråga. Jag skall gärna hålla med den ärade reservanten därom, att prokansleriatet och än tidigare biskoparnas kanslersfunktion vid universiteten haft en stor betydelse för den svenska kulturutvecklingen. Och jag tror icke det är nödvändigt varken för honom eller någon annan att i det här sammanhanget taga upp till någon särskild kritik motionärerna eller dem som stå på deras sida i det avseendet, ity att det nog är ingen, som i den här stunden kräver prokanslersämbetets avskaffande, som icke är med om att behjärta och erkänna den stora betydelse för utvecklingen, som under gångna tider biskoparna genom sin kanslers- eller prokanslerssällning ha haft.

Jag vill emellertid fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att, då denna fråga år 1922 senast var här före till behandling, så hade akademiska konsistoriet i Uppsala lika såväl som universitetskanslern mycket bestämt avstyrkt alla åtgärder i det hänseende motionärerna då krävt och slagit tämligen enhälligt vakt kring denna, som herr Andrén själv måst medge och nu erkänt, liksom också de akademiska myndigheterna gjort det, föråldrade institution.

Vad är det, som här har gjort, att både Uppsala konsistorium framför allt och även kanslern har ändrat position? Jo, det är Lunds universitets initiativ i samband med biskop Billings frånfälle. Och när Lunds konsistorium då ingrep, så ansåg sig Uppsala konsistorium icke kunna — för skams skull,

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslers-ämbetet. (Forts.)

må man väl nästan våga säga — längre intaga den ståndpunkt, som det alltid gjort i den här frågan, och kanslern fann det väl heller icke opportunt att längre intaga den hållning, som han gjort 1922. De voro sålunda, kan man säga, tämligen nödda och tvungna att söka uppvisa en något så när enhällig akademisk ståndpunkt i den här saken.

Nu framgår det emellertid av yttrandena särskilt inför Uppsala konsistorium, att den här saken rymmer ett spörsmål, som jag tillåter mig, herr talman, att åtminstone snudda vid och som gör, att jag för min del jämte utskottets majoritet ansett det vara angeläget, att Kungl. Maj:t tager hand om denna utredning i fortsättningen för att göra den till något samlat och helt. Och det är då genom särskilt en teologisk ledamot från fakulteten i Uppsala man snuddat vid ett spörsmål, som även är berört i Lunds konsistoriums skrivelse, nämligen fakulteternas rösträtt vid biskopsval. Ty det är självklart, att i händelse prokanslersämbetet upphäves eller denna institution över huvud underkastas förändring, så kommer därav med logisk nödvändighet att följa, att fakultetsmedlemmarnas rösträtt vid biskopsval upphäves. Jag kan icke underlåta att giva uttryck åt den uppfattningen att vad man på akademiskt håll uppenbarligen är rädd för att mista och därför vill söka i någon form bevara, det är fakulteternas inflytande vid tillsättandet av ärkebiskop i Uppsala och vid val av biskop i Lund. De kyrkpolitiska problem, som här föreligga, måste redas ut, men det är något, som kanslern icke berört och som varken Uppsala eller Lunds akademiska konsistorier varit inne på. Detta är emellertid en sak, som Kungl. Maj:t icke kan underlåta att undersöka, och som gör det angeläget för kammaren att, genom en anslutning till utskottets förslag, om icke direkt utsäga, så dock genom vad som här yttras under diskussionen poängtera, att det är en komplettering, bland annat, av den redan förefintliga utredningen, som Kungl. Maj:t skall verkställa. Det är angeläget, att denna kammare vakar över, att detta spörsmål blir klarlagt, ty det är en orimlighet och en oformlighet, om det skulle bli så i fortsättningen, att professorernas rösträtt vid biskopsval, denna relik av ett föråldrat system, skulle komma att i någon form bli kvar.

Herr Andrén yttrade här något om de överord, som yttrats i denna fråga, och han citerade ett uttalande av en motionär i detta spörsmål vid 1922 års riksdag. Jag vill då uppmana kammarens ledamöter att taga del av de överord, som från akademiskt håll presterats i detta sammanhang. Man behöver bara slå upp sid. 12 och 13 i detta utlåtande för att få se, hur den professor vid Uppsala universitet anser sig kunna behandla dem, som ha en honom och reservanterna motsatt ståndpunkt. Det må vara mig tillåtet, herr talman, att inlägga en liten gensaga, en liten protest mot det yttrande av professor Edgar Reuterskiöld, som förekommer i hans yttrande till protokollet i denna fråga. Han anför följande: »Det må endast tillkomma den bornerade okunnigheten eller, såsom någon sagt, den självbelåtna halvbildningen att glömma vad kyrkan betytt för universitet, läroverk och folkskola.» Han menar tydligtvis, att motionärerna och de som dela deras uppfattning i detta spörsmål, äro burna av samma bornerade överlägsenhet och okunnighet, samma bristande känsla för dessa värden. Jag får säga, att jag tror, att den värde professorn hugger i sten härvidlag och att han har att särskilt skriva sig bakom örat vad en annan teologisk fakultetsmedlem yttrade, då denne slog fast, att det inre sammanhanget mellan kyrka och universitet, mellan teologi och vetenskap, vore brutet, varför också prokanslerns självskrivenhet måste falla.

Jag skall icke ingå på det spörsmål, vid vilket herr Andrén slutligen trodde att han kunde fälla sitt ankare fast, nämligen att man mot utredningen kunde åberopa finansiella skäl. Jag tror, att det bekymret från hans sida kan tagas

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet. (Forts.)

med lugn, ty de kostnader, som skulle föranledas av den utredning utskottsmajoriteten här föreslår, skola säkerligen bli så begränsade och så ringa, att man från den utgångspunkten näppeligen kan söka något starkare skäl mot ett bifall till utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Gardell** i Gans: Herr talman! Då jag varit med i utskottet vid behandlingen av detta ärende, skall jag be att få tillkännagiva, varför jag biträtt reservationen.

Utskottsmajoriteten har på sid. 5 anfört följande: »Det torde kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att ordna detta spörsmål med ledning av vad som kommer att framgå av den begärda utredningen. Dock vill utskottet betona, att de åtgärder, som kunna komma att av Kungl. Maj:t vidtagas icke i något hänseende må utgöra intrång på universitetens nuvarande självstyrelse.» Jag känner icke till hur universitetens styrelse är ordnad, men då utskottsmajoriteten icke vill göra intrång på universitetens självstyrelse, så är det ju klart, att det är bättre att låta universiteten själva göra den utredningen, som de för övrigt redan ha tagit itu med. Om vi gå till sid. 8 i utskottets utlåtande, så finna vi, att universitetetskanslern där förklarar, att han ämnar fortsätta med utredningen och till Kungl. Maj:t inkomma med underdånigt förslag i ämnet. Kungl. Maj:t får alltså en utredning kostnadsfritt verkställd, och varför skall då riksdagen nu skriva till Kungl. Maj:t och begära en ny utredning, som alltid kommer att kosta pengar? Det är väl kammaren bekant, att statsrådet Thorsson på sin tid av ekonomiska skäl avskaffade den ena utredningen efter den andra. Jag tycker, att andra kammaren tryggt kan bifalla reservationen, vartill jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr **Lindmark**: Herr talman, mina damer och herrar! Det är endast ett par punkter, som jag skulle vilja peka på i sammanhang med behandlingen av detta ärende. Den ena punkten är den, att när större akademiska konsistoriet i Lund tog upp denna fråga till utredning och behandling, så skedde detta icke på grund av den föreliggande motionen, utan det gjordes fullkomligt självständigt och närmast på grund av biskop Billings frånfälle. Det är sålunda icke motionärens initiativ, som har åstadkommit, att frågan upptagits i Lund och där blivit föremål för utredning, utan det är universitetet självt, som har kommit med detta förslag. Större akademiska konsistoriet har också på ett tämligen allsidigt sätt behandlat denna fråga. Konsistoriet har icke stannat vid att utreda spörsmålet om självskrivenhetens upphörande, utan också behandlat frågan huruvida prokanslersämbetet överhuvud skall slopas. I denna senare punkt har större akademiska konsistoriet kommit till den uppfattningen, att prokanslersämbetet bör bibehållas och endast självskrivenheten upphöra. Av den behandling, som konsistoriet i Lund har ägnat ärendet, framgår det ju, att frågan i hela den omfattning, som motionären givit åt densamma, redan upptagits till behandling i Lund.

Herr Gardell i Gans har redan pekat på den synpunkten, att universitetens självstyrelse bör bibehållas och bevaras. Utskottet har också, särskilt i en mening, uttryckt denna sats. Jag håller före, att konsekvensen av detta uttalande just fordrar, att universiteten själva få styra och ställa i denna sak och att riksdagen överhuvud taget icke behöver lägga sig i denna fråga. Vi ha redan hört nämnas av docenten Andrén, hurusom större akademiska konsistoriet i Uppsala redan förklarat, att någon vidare utredning icke är behövlig. Universitetskanslern — och jag vill särskilt understryka vad han yttrat här — har mycket tydligt och klart förklarat, att »kanslersämbetet har för avsikt att ef-

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet. (Forts.)

ter övriga vederbörandes hörande och på grundvalen av den sålunda förebragta utredningen till Kungl. Maj:t ingiva underdånigt förslag i ämnet, varför kanslersämbetet, då det med motionen avsedda syfte sålunda i alla händelser kommer att ernås, tillåter sig hemställa, att utskottet ej måtte till riksdagen göra framställning om vidtagande av någon vidare åtgärd med anledning av den väckta motionen.» Ja, herr talman, det skrives i våra dagar ganska mycket till Kungl. Maj:t, men det har också förekommit här, att riksdagen med anledning av att en fråga, vari motion blivit väckt, redan varit utredd och att motionärens framställning alltså redan lett till resultat, avslagit förslaget till skrivelse i ärendet till Kungl. Maj:t. Ett exempel på ett sådant fall ha vi i den för någon tid sedan behandlade motionen, som väcktes av herr Hedin m. fl. i denna kammare och däri det begärdes, att skrivelse måtte avlåtas till Kungl. Maj:t med anhållan om åtgärder för utfärdandet av sådana anvisningar för undervisningen vid vissa läroverk att ökad insikt vunnes om den nationalekonomiska betydelsen av gynnandet av inhemskt arbete och inhemska varor.

På grund av skolöverstyrelsens uttalande i detta ärende, där styrelsen meddelade, att man hade sin uppmärksamhet riktad på frågan, och att författarna till nya läroböcker i de ämnen, som motionen närmast avsåg, förväntades taga hänsyn till det önskemål, som motionären framställt, avstyrkte utskottet motionärens förslag om skrivelse. Andra kammaren biföll utskottets hemställan och delade alltså utskottets mening, att skrivelsen såsom varande obehövlig icke borde komma till stånd.

Jag anser, att här ha vi ett fullkomligt likartat fall, då vi icke i onödan böra skriva till Kungl. Maj:t, och jag ber nu, herr talman, på grund av de synpunkter jag här har framfört, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Mosesson:** Herr Lindmarks skäl för påståendet att första tillfälliga utskottet gjort sig skyldigt till en inkonsekvens, då det i ett efter hans förmenande likartat fall avstyrkt den motion, som då förelåg, men nu tillstyrkt den här föreliggande motionen, finner jag icke alls vara bärande. När det gällde herr Hedins m. fl. motion, att vi skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära, att man i läroböckerna skulle beakta de nationalekonomiska synpunkterna, förelåg ett yttrande från skolöverstyrelsen, vari påvisades, att för alla de skolor, där sådan undervisning kunde vara lämplig, numera finnes en föreskrift att man skall beakta dessa synpunkter. Dessutom förklarade skolöverstyrelsen, att den alltjämt hade sin uppmärksamhet fästad på detta, och vidare ville inskärpa saken, när nya skolböcker och nya kurser komma att ingivas. Vad beträffar det fall, som nu är före, förelåg det ju, vid tidpunkten för motionens avgivande, icke från någon myndighet någon hemställan i den riktning, som motionen avser. För övrigt har denna kammare förut flera gånger behandlat likalydande eller åtminstone i huvudsak likalydande motioner, som denna, och ett par gånger även bifallit sådana.

Sedan motionen blivit väckt, har från konsistoriet i Lund riktats en hemställan till Kungl. Maj:t om självskrivenhetens upphörande. Kanslersämbetet, som tidigare icke hade ställt sig sympatiskt till tanken om självskrivenhetens upphörande, har med anledning av sådan hemställan från de akademiska myndigheterna nu ändrat sin uppfattning och förklarat sig vara benägen att inkomma med förslag härutinnan och yrkar för den skull, att riksdagen för sin del skall avstå ifrån att biträda motionen. Utskottet har emellertid ansett det vara varken tillbörligt eller lämpligt att, som dessa myndigheter begära, föreslå att kammaren skulle uraktlåta att säga sin mening i denna fråga, som

kammaren tidigare har uttalat sig i, bara därför att dessa myndigheter, som tidigare ha haft annan mening än den, som denna kammare förut uttalat, nu ha ändrat sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet. (Forts.)

Herr **Andrén:** Herr talman, mina herrar! Då några av de synpunkter, som vi reservanter framfört i reservationen, och som jag ytterligare understrukit i mitt första anförande, blivit föremål för kritik här i kammaren, skall jag i korthet be att få säga ännu några ord.

Herr Wagnsson vände sig mot mitt framhållande av att utredningskravet skulle vara det väsentliga i motionens yrkande. Jag kan verkligen inte finna annat än att detta utredningskrav i nu föreliggande situation verkligen är det väsentliga. Att självskrivenheten skall upphöra, därom äro ju nästan alla de akademiska myndigheterna ense, och det finnes ingen som helst anledning att befara, att inte denna självskrivenhet kommer att upphöra. Under sådana förhållanden framstår och kvarstår givetvis utredningskravet såsom det verkligen väsentliga.

Nu anmärkte herr Wagnsson vidare, att jag för min del skulle velat avstyrka detta utredningskrav med hänvisning därtill att kansleren utlovat en utredning. Nej, herr Wagnsson, så var icke förhållandet. Jag hänvisade i stället därtill, att en utredning, som för övrigt företagits av utomordentligt sakkunniga personer, redan var verkställd och dessutom lett till det resultat, som motionären ytterst har åsyftat.

Som ett verkligt nödankare grep herr Wagnsson till sist till de delade meningar i denna sak, som enligt hans uppfattning skulle finnas hos de akademiska myndigheterna. Hur förhåller det sig då med denna sak? Jo, i det större akademiska konsistoriet i Lund ha 18 av konsistoriets medlemmar uttalat sig till förmån för den av kommittén verkställda utredningen och det på grund därav framlagda förslaget. Endast 6 medlemmar ha uttalat sig däremot och av dessa 6 ha 3 medlemmar gått fram på den formella linjen att ett dröjsmål bör äga rum, innan frågan upptages till sakligt avgörande. Vad Uppsala beträffar, ligger förhållandet till på ungefär likartat sätt. Av därvarande konsistoriemedlemmar hava 17 uttalat sig till förmån för Lundautredningen och dess förslag. Endast 7 medlemmar ha vänt sig mot detta förslag, de flesta med den motiveringen, att de anse en reform skäligen onödig.

Herr Wagnsson hänvisade vidare till det förhållandet, att Göteborgs och Stockholms högskolor inte hade blivit tagna i betraktande i mitt första anförande. Jag vill då nämna, att Göteborgs och Stockholms högskolor äro halvt privata institutioner. De ha ännu icke någon rösträtt vid val av kansler än mindre ha de någon egen prokansler. Frågan kan under sådana förhållanden i föreliggande situation icke anses nämnvärt intressera dessa högskolor.

Med några ord vill jag också dröja vid de synpunkter, som här ha hävdats av herr Englund. Han berörde de olika uppfattningar, som kommit till synes i kanslerns olika uttalanden. Det förhåller sig nog på det sättet, att universitetskanslern på sitt område är en ytterst parlamentarisk monark, som i de flesta fall handlar i enlighet med de ståndpunkter, som de honom underordnade akademiska myndigheterna intaga till de olika spörsmålen, och jag trodde inte att herr Englund skulle anse, att det ligger något felaktigt däri. För övrigt var det inte utan att det väckte min stora förvåning, när herr Englund tillät sig att namngiva och angripa en person, som icke är medlem av denna kammare och följaktligen icke har tillfälle att här försvara sig. De uttryck, herr Englund angrep, äro för övrigt direkt lånade ur en stor västsvensk liberal tidning, och det framgår tydligt av den nämnda professorns uttalande, att de äro citat.

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslers-ämbetet. (Forts.)

Herr Englund sökte vidare att göra en stor kyrkopolitisk fråga av den sak, som nu föreligger till kammarens behandling. Han ansåg, att det av en reform i föreslagen riktning, logiskt borde följa, att professorernas rösträtt vid biskopsval skulle upphävas. I själva verket är det så, att denna fråga rättsligt sett löser sig själv. I samma ögonblick som biskops rätt att vara prokansler upphäves, förlora nämligen, enligt de gällande föreskrifterna, professorerna all rätt att deltaga i biskopsval. Det finnes sålunda inte någon som helst anledning att företaga någon stor utredning för att lösa denna fråga.

Till sist skall jag också be att få säga några ord om en annan anmärkning, som här har gjorts, den nämligen, att man inte behöver rygga tillbaka för de finansiella konsekvenserna. Jag kan inte vara med om en sådan syn på saken. Hur ofta ha vi icke sett, att även utredningar av små frågor kunna draga med sig stora kostnader? Jag anser dessutom, att om det nu blir en kommitté, så blir det också en komedi i denna fråga. Antingen kommer nämligen kommittén till det resultat, som den av Lunds konsistorium förut verkställda utredningen har kommit till, och i så fall är en ny utredning fullständigt överflödig; eller också kommer utredningen att leda till något annat resultat, och jag kan aldrig tänka mig, att Kungl. Maj:t skulle vilja bifalla ett förslag, som icke vunnit och knappast heller kan vinna universitetsmyndigheternas bifall.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt föregående yrkande.

Herr **Wagnsson:** Endast ett par ord. Jag skall gentemot den föregående ärade talaren be att få fastslå, dels att de akademiska myndigheterna i denna fråga ha stått delade, dels att lärarråden vid de två högskolorna i Göteborg och Stockholm gått på en helt annan linje än de större akademiska konsistorierna i Lund och Uppsala ha gått på, samt dels att lärarkollegiet vid Karolinska institutet uttryckligen har tillstyrkt bifall till den utredning, som det här är fråga om. När meningarna om hur denna fråga skall ordnas således faktiskt äro delade, synes det mig, som om goda skäl skulle föreligga för att vidhålla kravet på en överarbetning av de uttalanden, som inkommit i frågan från Stockholm, Göteborg, Lund och Uppsala.

Herr **Englund:** Jag skall endast be att få säga några få ord med anledning av att herr Andrén kände sig stött däröver, att jag citerat några ord ur ett uttalande av Uppsalaprofessorn Edgar Reuterskiöld, som inte var här närvarande och därför inte kunde försvara sig.

Herr Andrén säger, att den delen av professor Reuterskiölds ifrågavarande uttalande, som jag ansåg mig böra beröra, skulle vara hämtat ur en liberal västkusttidning. Att så förhåller sig framgår icke av uttalandet, utan professor Reuterskiölds av mig nyss apostroferade uttalande står, som jag återgav det, i hans uttalande och därav framgår, som sagt, alls inte, att det skulle vara skrivet av professor Segerstedt i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Men, à la bonne heure, är det professor Segerstedt, som har skrivit det av professor Reuterskiöld gjorda och av mig citerade uttalandet, så gör det knappast saken bättre, i varje fall inte, tror jag, i en hel del folks ögon, som lärt sig att på ett särskilt sätt värdesätta de utgjutelser, som professor Segerstedt kostar på sig mot sina meningsmotståndare. Är det så att herr Andrén menar, att det skulle vara på något sätt oartigt att slå ifrån sig något av den bornyr, som brukar skumma ur spalterna i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning må jag, herr talman, säga, att det verkligen var på tiden, att den saken blev påtalad även här i kammaren.

Ang. upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med den av herr Wagnsson föreslagna rättelse i utskottets yttrande, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Andrén, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition uppsattes och anslogs samt godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, med den av herr Wagnsson föreslagna rättelse i utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarande; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med den av herr Wagnsson föreslagna rättelse i utskottets yttrande.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 5.

Härefter föredrogos vart för sig:

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring; samt

bevillningsutskottets betänkande, nr 40, i anledning av väckt motion om sänkning av tullen å stärkelse.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 6.

Vidare föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av motion angående fastställande av maximiarbetstid för automobilförare i yrkesmässig trafik.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 3, angående regleringen för budgetåret 1925—1926 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter jämte en i ämnet väckt motion;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva lindringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av förfallna räntor å statslån till järnvägsaktiebolaget Borgholm—Böda;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lån till föreningen till minne av Konung Oscar I och Drottning Josephina m. m.;

nr 187, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar rörande anslag till pensionsstyrelsen och dess verksamhet m. m.;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt provisorisk giltighet av avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp m. m. av en oljeförrådsanläggning å Fjäderholmarna;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av vissa medel för inläggande av nytt matsalsgolv i kasern III å Skeppsholmen; och

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående befrielse för flaggmaskinisten R. L. Sjöberg och underofficeren av andra graden J. E. Fredin från skyldighet att gälda vissa skadeståndsbelopp;

från bevillningsutskottet:

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Tjeckoslovakiska Republiken avslutat handels- och sjöfartsavtal;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Spanien avslutat handelsavtal; och

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa; samt

från bankoutskottet:

nr 200, i anledning av väckta motioner om pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i försvarsväsendets tjänst anställda personer;

nr 201, i anledning av särskilda utav Kungl. Maj:t gjorda framställningar rörande pensioner åt dels vissa i försvarsväsendets tjänst anställda eller förut anställda personer, dels ock efterlevande till vissa i försvarsväsendets tjänst anställda personer; och

nr 202, i anledning av väckt motion om ersättning åt vissa personer för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial, nr 23, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens godkännande av vissa å allmänna konferenserna för samfärdsels- och transiteringsfrågor i Barcelona och Ge-

nève antagna överenskommelser jämte en i anledning av propositionen väckt motion;

statsutskottets memorial, nr 106, i anledning av kamrarnas beslut i vissa frågor rörande löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid rikets universitet;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckta motioner rörande förhöjning av livräntor enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete;

första lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (civilarbetare); samt

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 50 angående försvarsväsendets ordnande och nr 51 med förslag till värnpliktslag, ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, ävensom i anledning därav väckta motioner.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Lilliecreutz*	under	3	dagar	fr. o. m.	den	20	maj, och
» *Carlsson-Frosterud*	»	2	»	»	»	21	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,25 e. m.

In fidem

Per Cronvall